

Opinnäytetyö (AMK)
Kuvataide
Valokuvaus
Kevät 2017

Sonja Vainionpää
Koen, olen olemassa –
Taide jaetun ajattelun välineenä

Sonja Vainionpää

Koen, olen olemassa – Taide jaetun ajattelun välineenä

Opinnäytetyössäni kirjoitan aisteista ja ajattelusta ja niiden esiintymisestä taiteen kokemisessa. Lähteinäni käytän neurologiaa, taidetta ja filosofiaa käsitteleviä julkaisuja. Aloitan listaamalla kaikki tuntemamme pääaistit, yhdistän ne Deweyn kokemusfilosofian avulla ajattelun jakamiseen ja päätän opinnäytetyöni pohtimalla taidetta kokemuksena vuonna 2016 ja toteamalla aistien olevan oleellinen osa ajatteluamme.

ASIASANAT:

Ajattelu, kokemus, aistit, John Dewey, René Descartes, taide.

Sonja Vainionpää

I experience, therefore I am – Art as the means of shared thinking.

In my thesis I write about senses and thinking and their appearance in the experience of art. I am using publications dealing with neuroscience, art and philosophy. I start by listing all the main senses that we know, combine them to the process of shared thinking using the philosophy of experience by Dewey and end my thesis with pondering art as an experience in the year 2016 and stating that senses are an essential part of our of thinking.

KEYWORDS:

Thinking, experience, senses, John Dewy, René Descartes, art.

SISÄLTÖ

johdanto *6-7*

aistit *8-13*

kokemusmaailma *14-15*

taide *16-19*

lähteet *20-21*

JOHDANTO

Aivot ovat möykky lihasta ja hermokudosta muodostaen miellyttävän kasan mönjämäistä jauhelihaa hyttelöä pääkoppamme sisällä. Sinulle on selvää miten paljon aivojemme toiminta on yhteydessä olemiseemme, mutta näin ei suinkaan ole aina ollut: mm. antiikin Kreikan aikaan elänyt filosofi **Aristoteles** (384–322 eaa.) oli vorenvarma, että aivot toimivat lähinnä viilentävänä katalysaattorina kropassamme: Aristoteleen mukaan sydän oli paikka, missä älykkyys sijaitsi¹. Toinen filosofi, **René Descartes** (1596–1650) uskoi tietoisuuden olevan jo aivojemme ominaisuus sen käsitellessä kohtaamiansa havaintoja, mutta sielun olevan silti yhä irrallinen ruumiista: aineellista ruumista yhdisti henkiseen sieluun käpyrauhanen, sielun tapahtumien fyysinen tyysija².

Neurologinen tutkimus on edennyt muun tieteen mukana ja nyt aivojen järjestelmästä osataan sanoa paljon enemmänkin. Tiedämme mm. aivojemme muodostuvan monesta eri osasta. 1970-luvulla syntyi sen aikaisten tutkimusten perusteella käsitys niin kutsutuista luovasta ja järkevistä aivopuoliskosta³, mikä sittemmin on todettu enemmän tai vähemmän hölynpölyksi. Aivopuoliskot ohjaavat toki eri asioita, mutta niiden jakaminen luovempaan ja rationalisempaan on harhaanjohtavaa.

Olemassaolon suurin mietelause “*Ajattelen, olen olemassa*” kuuluu jo mainitulle filosofi Descartes’lle. Ajatus on rationalistisen ajattelun kulmakiviä ja viittaa Descartes’n pyrkimykseen epäillä kaikkia aistihavaintojaan. Tarpeeksi asiaa mietittyään hän tuli siihen lopputulokseen, että vain yksi asia on varma ja se on ajattelevan subjektin olemassaolo.⁴

1 History of Neuroscience 2016.

2 Descartes 2005, 40-41.

3 Kosslyn & Miller, 2014.

4 Descartes 2002, 38.

Dualismiksikin kutsutussa ajattelussa, missä henkinen ja aineellinen maailma ovat erillään, havaitut asiat ovat jäljitelmiä täydellisen ja valmiin ideamaailman muodoista. Descartes uskoi kartesiolaisen demonin olevan mahdollisesti vastuussa aistittavasta maailmasta, ja näin ollen kaikkia aistihavaintoja tuli epäillä. ¹ Descartes'n demoninpelko kuulostanee 2000-luvulla kaukaa haetulta, mutta aistihavaintojen ja niistä irrallisten tietojen, esimerkiksi matematiikan, erottaminen toisistaan on oleellinen osa ajattelun historiaa. Jos sinä ja minä ajattelemme omenaa, saattavat ajatuksiemme omenat olla ensinäkin eri värisiä, eri muotoisia ja mielipiteestä riippuen “hyvän makuisia” tai “pahan makuisia” hedelmiä. Sen sijaan matemaattisia lukuja, esimerkiksi laskukaavaa $1+1=2$, ajattelemme samalla tavalla.

Olemassaolostaan varma ollut Descartes uskoi siis ajattelun voimaan sivuuttaen aistittavan maailman käytännössä toissijaiseksi pahan demonin hallitessa sitä. Uudemman aivotutkimuksen avulla osaamme kuitenkin sanoa, että tietoisuus olemassaolosta on juurikin aistilähtöistä: näen, tunnen, kuulen, maistan ja haistan, eli olen olemassa! Aistit ovat reitti ulkomaailmaan. Suomalais-italialainen kuvataiteilija **Jani Ruscica** kuvaa hakemaani ajatusta hyvin teoksessaan *Batbox/Beatbox*:² se tapa, jolla lepakot aistivat ympäristöään ääniaaltojen avulla, on lähellä New Yorkissa elävien beatbox-muusikkojen tyyliä havainnoida ympärillään kuhisevaa urbaania kaupunkiympäristöä. Tätä aistimaailman aiheuttamaa kokemusta ja ajatusmaailmaa haluan käsitellä.

1 Sama, 82-83.

2 Ruscica 2007.

AISTIT

Aloitän käymällä läpi ihmisen pääaistit ja niiden kytköksen aivoihin. Tekstin lukemisen helpottamiseksi selitän lyhyesti muutaman termin:

HIPPOKAMPUS: Hippokampus on osa isoaiukuorta. Sen päätehtäviin sisältyvät tilallinen kokemus sekä muistojen muodostaminen ja muisti.

TALAMUS: Hajuaiustia lukuunottamatta talamus vastaanottaa kaikkien aistien hermosignaalit ja välittää ne eteenpäin isoaiukuorelle.

LIMBINEN JÄRJESTELMÄ: Limbinen järjestelmä sisältää aiukuoren alueet ja sen viereiset alueet sekä keskeisimpiä aivorakenteita kuten talamuksen.¹

TUNTOAISTI

Tuntoaistimuksen avulla aistimme painetta ja hahmotamme kosketusta, terävyyttä, pehmeyttä, lämpötilaa, kipua ja kehon asentoja. Tuntoaistimuksen laukaisee soluja (ne, joita meissä jokaisessa ihmisessä on n. 100 triljoonaa²) ympäröivä suojakalvo ja sen mekaaninen painuminen, mikä aistitaan ihon, lihasten, nivelten ja sisäelinten reseptoreiden välityksellä.³ Aistimuksen tuottama informaatio lähtee sähköisinä signaaleina selkäytimemme kautta aivoihin ja siellä somatosensoriseen aiukuoreen, missä se muuntuu tuntohavainnoksi⁴.

Tuntoaisti on monimutkainen asia. Se ei sijaitse yhdessä kohdassa, kuten

1 Carten 2009, 60, 64-65.

2 Heiskanen & Mankinen 2004.

3 Tuntoaisti 2016.

4 Carten 2009, 100.

vaikka näköaisti, ja sen avulla voidaan aistia monia eri asioita liikkeestä kuumuuteen ja pehmeystä kipuun. Kosketus on kielletty myös monessa paikassa, kuten esimerkiksi teosten koskettaminen museoissa ja gallerioissa.

Futurismin perustajana tunnettu **Filippo Tommaso Marinetti** (1876–1944) teki aikoinaan manifestin ns. kosketuksen taiteesta eli taktilismista¹. Marinetti oletettavasti kyllästyi viestinnän visuaalisen ja verbaalin ilmaisun valtaan ja halusi manifestissaan asettaa kosketusaistin etusijalle:

*Thus, the need to transform the handshake, the kiss, and the coupling into continuous transmissions of thought.*²

Marinetti muotoili jopa joitain harjoituksia kosketusaistin herkistämiseksi:

The education of the sense of touch.

1. It will be necessary to keep the hands gloved for many days, during which the brain will attempt to condense in them the desire for varied tactile sensations.

2. To swim underwater, in the ocean, trying to distinguish tactilely the plaited currents and different temperatures.

*3. Enumerate and recognise every evening, in absolute darkness, all of the objects in the bedroom. It was precisely with giving myself over to this exercise in the underground darkness of a trench in Gorizia, in 1917, that I made my first tactile experiments.*³

Taktilismista sittemmin kehittyi oma alansa ja nopealla googlehaualla voi löytää esimerkiksi taktilirunoutta⁴.

1 Marinetti, 1921.

2 Sama.

3 Sama.

4 Conrad 2009.

KUULOAIISTI

Ihmiskorvan evoluutio on vähintäänkin kiinnostava. Ihmisen korvassa roikkuu jänneiden varassa kolme luuta, jotka värisevät ääniaaltojen vaikutuksesta. Evoluutiohistorian avulla on päätelty, että kyseinen luu on dinosaurusten aikaan ollu vielä osa leukaluuta¹. Se selittäneen korvakäytävän ja kurkunpään suoran yhteydenkin.

Kuuloaistimme sijaitsee korvassa, joka havaitsee erilaisia ääniaaltoja. Ääniaallot aiheuttavat korvassa hermoimpulsseja, jotka lähetetään aivoille käsiteltäväksi: osa vasempaan aivopuoliskoon ja osa oikeaan. Prosessin aikana aivojen talamus arvioi mm. sen voimakkuuden, sävyn ja merkityksen. Lisäksi aivot pyrkivät paikantamaan äänen suunnan (esimerkiksi takaasi kuuluvat askeleet), joten pystymme kuulemalla päättelemään oman avaruudellisen sijaintimme.²

Kuuloaisti on kätevä aisti ensinäkin puheviestinnän kannalta, mutta myös hyvinvointiin uskotaan pystyvän vaikuttamaan kuuloaistin kautta. Yleisesti musiikin vahvat vaikutukset tunnetiloihin tunnustetaan, mutta varsinaisia tieteellisesti todistettuja ratkaisuja sen syihin ei ole vielä löydetty. Musiikin vaikutukset ovat usein yksilöllisiä ja ne vaikuttavat aivojen monissa eri osissa, joten neurologinen tutkimus on vähintäänkin haastavaa³.

HAJU- JA MAKUAISTI

Hajuaisti on tiivistä kytköksissä makuaistiin ja se on makuaistin tapaan kemiallinen aisti. Hajun syntyessä nenään ilmavirran mukana tulevat molekyylit tarttuvat nenän reseptorisoluihin. Reseptorisoluista lähtee sähköisiä signaaleja niiden omia ratoja pitkin hajukäämiin. Hajukäämin ollessa osa aivojen limbistä järjestelmää ja tunteiden, halujen ja vaistojen keskus, voivat hajut laukaista hyvinkin voimakkaita tunnereaktioita.⁴

1 Pitkäranta 2009.

2 Carten 2009, 88-90, 92-93.

3 Valamies 2005.

4 Carten 2009, 94.

Hajuaivo, joka on hajukäämin ympärillä limbisessä järjestelmässä, kehittyi noin 50 miljoonaa vuotta sitten kaloille. Varhaisesta kehitymisestään johtuen hajuaivo onkin tiiviissä yhteydessä aivojen primitiivisille alueille. Hajuaistialueilla on myös yhteys kaikkiin tunnealueisiin limbisessä järjestelmässä, mikä lienee syy miksi hajuaistilla on vahva kytkös muistiimme.¹ Näkemäsi satunnainen kuva häipyy muististasi todennäköisesti muutamassa päivässä, mutta lapsena haistamasi hajun saatat muistaa vielä vuosikymmentenkin jälkeen.

Toinen kemiallinen aistimme, makuaisti, aistii viisi perusmakua: suolainen, hapan, makea, karvas ja useammalle vielä hieman tunteuttomampi umami². Makuaistin syntymistä aivoissa ei tunneta vielä kovin hyvin, mutta suussa maku liukenee syljen avulla makureseptoreihin, mistä se kulkeutuu aivojen makualueelle. Makuaisteja kerääviä makureseptoreita on suun lisäksi mahalaukussa, suolistossa ja haimassa, mutta vain suun reseptorien informaatio kulkee aivoihin asti³.

Haju- ja makukokemuksen jättämää muistijälkeä kutsutaan toisinaan madeleine-efektiksi. Nimi on peräisin **Marcel Proustin** (1871–1922) moniosaisesta romaanista *Kadonnutta aikaa etsimässä* (eng. *Remembrance Of Things Past*), jossa päähenkilö syö madeleineleivoksen ja palaa mielessään takaisin lapsuuteen ja madeleineleivoksia tarjonneen tätinsä kotiin⁴.

Voimakkaista tunnereaktioista ja muistikokemuksista huolimatta makuaistin herättely ei ole vielä taiteen kontekstissa kovinkaan käytetty, tai mahdolliset sitä sivuavat ns. teokset ymmärretään useammin taiteen ulkopuolisiksi, esim. ravintola-alaan kuuluviksi. Seuraava esimerkki makuaisteja herättelevästä teoksesta ei ole taidemaailmassa tunnettu, mutta jonka keittiöalan asiantuntijat tietänevät: palkittu kokki **Dominique Crenn** on luonut annoksen *A Walk In The Forest*, mikä on yksi hänen “poettisen keittönsä” tunnetuimpia

1 Carten 2009, 96-97.

2 Kolehmainen & Koutonen 2010.

3 Nygren 2007.

4 Proust 1913.

teoksia¹. Annos on myynnissä hänen Yhdysvalloissa sijaitsevassa ravintolassaan ja on Dominiquen kertoman mukaan synnytynyt hänen lapsuuden muistostaan, missä hän on metsässä sienestämässä isänsä kanssa². Syötävä ruokateos on lautasella kuin pieni polku: muodon pohjana on s-kirjaimen muotoa matkiva marengista tehty kiekura, mikä on peitetty taidolla marinoiduilla sienillä ja multaa representoivalla ruisleipämurulla ja basilikaöljyllä. Teoksen luominen kuulostaa perinteiseltä taiteentekoprosessilta: omista kokemuksista ammennetaan kokonaisuus toisen henkilön koettavaksi.

Samaisen annoksen resepti löytyy myös internetistä³, jonka avulla annos on uusittavissa, mutta mikä ei amatöörikokin käsissä oletettavasti luonnistu samalla taidolla. Ruoka-annoksen luonteeseen kuuluva piirre representaatiosta jonkun toisen (kuin alkuperäisen taiteilijan) käsissä on silti ajatuksena vähintäänkin kiehtova.

NÄKÖAISTI

Näköaistimus juontuu kahdesta pallukasta päässämme, jotka ottavat vastaan valoa. Pallukoiden keräämä valoinformaatio kulkee näkörataa pitkin aivojen läpi sen takaosaan näköaivokuorelle, missä sen eri alueet alkavat käsittelemään saamaansa informaatiota. Tästä syntyy tietoinen eli ventraalinen näköhavainto. Näköaisti tuottaa myös tiedostamatonta eli dorsaalista näkemistä: väistäessäsi sinua kohti lentävää esinettä, käyttävät aivosi juuri dorsaalista ajattelua havaintoosi perustuen.⁴

Edellinen on helppo ymmärtää. Sen jälkeen näköhavainto muuttuu epäselväksi. Näkeminen on ollut aina vahvassa osassa olemassaolomme kokemusta ja tutkijat ovat pohtineet sen merkitystä kautta historian. Jo antiikin kreikkalaiset pitivät näköä suuressa arvossa: osa ajan filosofiista uskoi silmästä tulevan valoa, joka valaisee nähtäviä kohteita, eli todellisuutta. **Platon** (428–354 eaa.) huomautti todellisuuden muuttuvan kuin virtaava vesi, joten näköhavaintoon saati muihin aisteihin ei

1 DeJesus 2015.

2 F&W Editors 2014.

3 Crenn.

4 Carten 2009, 78-80.

totuutta etsiessä ollut luottamista¹. Platonin kuuluisaa ideaoppia, jossa totuus ja todellisuus ovat rationaalisesti järkeiltävissä, jatkoi 1600-luvulla René Descartes. Descartes ei luottanut aistimaailmaan ja mietti, tulisiko kaiken olemassaoloa epäillä. Epäilynsä keskellä Descartes totesi lopulta historian kirjoihin jääneen lauseensa: *Cogito, ergo sum! Ajattelen, olen olemassa!*

Näköhavaintoon perustuvaan tiedon todistusvoimaan luotetaan silti tänäkin päivänä mm. dokumentaarisessa uutisvalokuvissa, vaikka silloinkin havainnon aiheuttaa tunteita herättävän kohteen representaatio. Silti näkemämme koetaan aidoksi tiedoksi ulkoisesta maailmasta ja se herättää tunteita. Myös tämä kertoo ventraalisesta näköhavaintomme tavasta käsitellä näköhavainto jo ennestään omistamamme tiedon avulla.

1 Almusa & Ollila, 2014.

KOKEMUSMAAILMA

Olen kirjoittanut nyt useamman sivun aisteista. Mitä varten ne oikeastaan ovat? Aistit ovat suurin tiesi päästä kosketukseen kehosi ulkopuolisen maailman kanssa. Toisin sanoen sijoitat itsesi jonnekin jollakin tavalla kokemaasi pohjautuen. Se on käsityksesi olemassaolevasta ja tärkeä osa sinua.

Kokemusmaailma on välittömässä yhteydessä muistiin. Kyseistä maailmaa on vaikea luoda, jos ei muista kokemastaan mitään. Kokemusmaailma on myös se, johon suurin osa varmaksi uskomastamme tiedosta perustuu: kokemuksesta tiedämme, että ihmisten kanssa tulee paremmin toimeen olemalla mukava kuin ärsyttävä. Käyttämäsi kielikin on suorassa yhteydessä kokemusmaailmaasi: suomen kielessä on esimerkiksi valtava määrä eri sanoja kuvaamaan lunta.

Descartes ei luottanut kokemaansa: kaikkea koettua tuli epäillä muuttuvan ulkomailman ja epäluotettavien kuolevaisen aistien vuoksi. Ajattelu oli ainoa varma asia tajuta olemassaolonsa. Mitähän Descartes ajattelisi, jos sulkisin hänen kehostansa kaikki aistit: näön, kuulon, tunnon, maun ja hajun? Descartes'n aivot olisivat yhä sama viehättävä kasa hermokudosmössöä, mutta täysin ilman mitään ulkopuolista maailmaa havaitsevia aistireseptoreita. Mielestäni tällaisena kylmänä perunana tyhjässä tilassa leijuminen ei tuo mitään varmuutta varsinkaan olemassaolosta: päinvastoin. Ajattelu tarvitsee ruumiin aisteja raaka-aineekseen. Miksi ajattelu on yhtään sen varmempaa kuin aistikokemus? Aivommeekin osaavat tehdä kepposia: tutkija **Elizabeth Loftus** on osoittanut tutkimuksessaan miten aivot pystyvät luomaan

valheellisen muiston¹. Kyse ei ole siis aistikokemuksen vinoumasta, vaan aivotoiminnasta, eli Descartes'n arvostamasta ns. raa'asta, muka virheettömästä ajattelusta. Aitoon ajatteluun tarvitsemme koko ruumistamme ja sen aisteja sekä aivojemme aivotoimintaa. Ajattelun ja aistimaailman yhdistäminen muodostuu mielessämme kokemukseksi, josta muodostamme kokemusmaailman. Toisinsanoen: koen, olen olemassa!

Amerikkalainen filosofi **John Dewey** (1859–1952) puhui paljon kokemuksen tärkeydestä. Deweyn kokemuskokemusta voi olla aluksi vaikea ymmärtää, mutta Yle Areenasta löytämässäni radiohaastattelussa filosofi **Kai Alhanen** tiivistää Deweyn tarkoittaman kokemuksen filosofian hienosti: Deweyn mukaan ajattelu ei missään nimessä ole maailmasta irtaantunutta, vaan älyllinen ajattelu muodostuu toiminnasta eli asioiden tekemisestä ja kokemisesta. Kokemus on paitsi sellaista jonka yksilö kokee, mutta myös hänen ympäristönsä: ihmisten kokemukset tapahtuvat sekä heille itselleen, että muille saman tilanteen ja kokemuksen jakaville. Kokemus on näin selitettynä aina yhteistä, mutta kokemusta on myös yksilön tasolla. Kaikki ihmisen kokema liittyy hänen toimintaansa: ihmisen oleminen on kuin kokemansa palapeli; voin sanoa olevani esimerkiksi muistojeni summa².

Deweyn filosofiassa kokemus on siis sellaista, mitä ihmiset jakavat keskenänsä: samassa elokuvateatterissa saman elokuvan katsovat saavat tilanteesta saman kokemuksen, mutta kokemuksissa on silti jotain yksilöllistä subjektin tasolla. Miten pystymme puhumaan noista yksilöllisistä kokemuksista? Tässä vaiheessa taide tulee mukaan.

Dewey puhui paljon myös taiteilijan kokemusmaailmasta. Taiteilija valitsee jonkin kokemansa ja tuottaa siitä representaation valitsemaansa formaattiin, esimerkiksi maalaukseen. Tätä Dewey kutsuu *ilmaisevaksi objektiksi*. Prosessin aikana (alkaen alkuperäisestä kokemuksesta) kokemus käy läpi taiteilijan ruumiin ja ajattelutoiminnan ja ilmestyy taideteoksessa jonain yhteisenä kokemuksena, jossa on kuitenkin jotakin taiteilijan omaa.³

1 Pettersson 2015.

2 Haatanen 2013.

3 Dewey 2010, 104-131.

TAIDE

Aistit ovat taidekokemuksessa oleellinen osa. Aistikkuudella en tarkoita tapaa, jolla esimerkiksi vesipisaroita hersyvää kirkuvan punaisen ruusun kuvaa tai kauppakassojen vierestä napattua eroottissävyistä harlekiini-pokkarin tarinaa saatetaan luonnehtia aistikkaaksi: niissä aistikkuus koetaan jonkin toisen aistin representaationa. Aistipaljoudella tarkoitan ennemminkin laajaa vaikutusta samanaikaisesti moneen eri aistiin. Sekoittamisen välttämiseksi käytän sanaa aistirikkaus.

Taiteista aistirikkain on eittämättä teatteri- ja performanssitaide: väitän, että juuri näissä taidelajeissa kaikki aistit ovat käytössä, myös tuntemattomampi kuudes aisti, joka aistii mm. tilantunnetta¹. Vastakohtana esitän perinteisen galleria-taiteen, jossa aistikokemuksesta vastaavat vain silmät ja niiden tauluraamien sisältä hakema informaatio. Silmiin luottavat perinteiset galleriat ja museot rajoittavat kokemukset muilta aisteilta (taisin jo aiemmin mainita kosketuskiellosta näissä tiloissa). Väitän, että tämä on yksi syy, miksi taide koetaan usein hankalana. Ymmärrän ajattelun, joka mieltää korkeakulttuurin “paremman taiteen” omaksi sisäsiittoiseksi taikapiirikseen. Usein taideteoksesta puhuttaessa sivutaan joitain taidehistoriallisia termejä ja etsitään symboliikkaa toisinaan sieltä, missä sitä ei kaikkien mielestä ole. Tämä ei ole mielestäni väärä tapa kokea taidetta (sellaista ei ole), mutta ei mielestäni missään nimessä myöskään ainoa sellainen.

1 Carten 2009, 102.

Aistirikkaampia taidekokemuksia on (tätä kirjoittaessani) vuonna 2016 tarjolla runsaasti. Pikkujouluukauden lähestyessä, olen huomannut monen tahon tarjoavan ruoan ja teatterin yhdistävää kokemusta: mm. kuopiolainen **Tanssiteatteri Minimi** tarjoaa esityksen, jossa “*katsoja vedetään illalliselle merkilliseen pikkuravintolaan, jossa mikään ei ole sitä, miltä näyttää*”¹: immersiiivinen esitys tapahtuu siis ravintolassa, missä katsoja on ikäänkuin samaan aikaan asiakkaana seuraamassa kertomuksen tapahtumia.

Makuelämysten tuottaminen on nousussa paitsi teatteritaiteen puolella, niin myös museoissa. Opettajani vinkkasi lukemastaan artikkelista paikallislehdessä, jossa kerrottiin **Helene Schjerfbeckin** Turun taidemuseon näyttelyssä järjestetystä viinitapahtumasta, jossa maisteltiin viinejä Schjerfbeckin teosten äärellä, ja mietittiin millainen viini maalaus *Omakuva* voisi olla². Perinteisemmän museokokemuksen rakastajalle tämä kuulostanee vandalismita, mutta väitän monen innostuneen Schjerfbeckin omenoista aivan uudella tasolla.

Mihin makuaistimuksen lisäämisellä oikein pyritään? Omasta mielestäni pyrkimys on päästä takaisin ns. järjellisestä korkeakulttuurista primitiivisempään aistikokemukseen. Primitiivisyyden valtava voima valkeni minulle vierraillessani syksyllä 2016 Helsingin Kaupunginmuseon ja parfymööri **Max Perttulan** yhteistyössä toteutetussa näyttelyssä *Haju*³. Näyttelytilaan astuessa seinät olivat paljaana, mutta ilmassa leijui jokin makea tuoksu. Arvuuttelin itsekseni tuoksun alkuperää ja mietin sanoja “lapsuus”, “muisto” ja “karkki”. Mukana ollut seuralaiseni erotti tuoksusta myös jonkinlaisen puun hajun. Näyttelyn nurkassa olleesta laatikosta löytyi tuoksuinspiraation alkuperä: Linnanmäki. Tutkittuani vielä enemmän hajuaistin varhaista evoluutiota ja sen voimakkaita vaikutuksia tunnealueisiin ja muistiin, olin myyty.

1 Tanssiteatteri Minimi 2016.

2 Aamuset-kaupunkimedia 2016.

3 Vehkasalo 2016.

Palasin pohdinnoissani takaisin Deweyn ajatukseen jaetusta kokemuksesta istuessani ystäväni luona etsien pannunalusta kuumalle kahvipannulle. Etsiessäni käteeni osui yli kymmenen vuotta vanha puulaatta. Laatta oli pala vaneria, johon oli liimattu ohuen puunoksen rungon palasia niin, että ne muodostivat ikään kuin uuden pinnan vanerilaatalle. Ystäväni kertoi sen olevan hänen siskonsa Sarin alasteella tekemä pannunalunen. Puulaatta jäi pöydälle joksikin aikaa ja jäin katselemaan sitä. Epähuomiossani aloin muistelemaan omia kouluajkojani, missä samoilla puukäsityöntunneilla (sattumalta kävin Sarin kanssa samaa koulua) askarrettiin kaikenlaista pientä: pullonavaaja, lehtiteline, puunkantoteline, kello, kirjanoja ja niin edelleen. Muistin, että olin puutöiden kanssa melko kömpelö ja olin malttamaton viimeistelemään mitään. Puulaatta ystäväni keittiön pöydällä vei minut samaan puukäsityöluokkaan miltei kahdenkymmenen vuoden taakse. Tunnettani vahvisti tietysti myös se, että olen ollut täysin samoissa puukäsityöluokan tiloissa tekemässä täysin samoja asioita, kuin Sari, eli alusen tekijä. Kokemus oli hyvin konkreettinen esimerkki ilmaisevan objektin ominaisuuksista, joista Dewey puhuu taidefilosofiansa yhteydessä: ikään kuin tuon esineen avulla pystyn tänäkin päivänä jakamaan Sarin kanssa tuon saman kokemuksen kouluvuosiltamme.

Aikaisemmin mainitsemissani radiohaastattelussa Kai Alhanen kertoo Deweyn pitävän taidetta suuressa arvossa, sillä taiteen avulla pystymme kehittämään kokemustamme. Kokemusmaailmaa ja sen rajoja pitäisi koetella enemmän ja taide on hyvin kokeellista koko ajan. Kokemuksemme ollessa jatkuvassa vaikutuksessa ympäristömme kanssa ja ympäristön ollessa ikään kuin muuttuvaa virtaa häiriintyy kokemusmaailmamme aika ajoin. Dewey korostaakin, että

ihmiskokemuksen kuuluukin pirstaloitua, jotta sitä voitaisiin kehittää ja viedä eteenpäin. Tähän epätasapainoon ihminen tarvitsee esteettistä kokemusta: esteettinen kokemus palvelee ikään kuin uutena tapana hahmottaa ja kokea maailma. Esteettisiä kokemuksia löytyy elämän muiltakin saroilta, mutta puhtaimpaan esteettiseen kokemukseen tähtää taide: kokemuksen keskittävässä taiteessa asiat ja niiden merkitykset, Alhista lainatakseni, *tuntuvat* meissä esteettisenä kokemuksena. Deweyn mukaan taide muistuttaa siitä, millaista kokeminen parhaimmillaan voi olla.¹

Aika hyvin sanottu.

1 Haatanen 2013.

LÄHTEET

Aamuset-kaupunkimedia. 2016. Millainen viini Schjerfbeck olisi? Kaupunkimedia Aamuset. Viitattu 15.11.2016:
<http://www.aamuset.fi/naista-puhutaan/kulttuuri/millainen-viini-schjerfbeck-olisi>.

Almusa, P. & Ollila, M. 2014. Filosofia1: Ajattelun taitoa etsimässä. e-Oppi. Viitattu 11.11.2016:
<https://peda.net/tohmajarvi/tohmajarvenlukio/oppiaineet/filosofia/filosofia-1/filosofia1/metafysiikka/2ojmp/ideaoppi>.

Carten, R. 2009. Aivot. Suomennos Niemi. Hung Hing: Readme.fi.

Conrad, E. 2009. Poems Told by Touch. Vimeo. Viitattu 7.10.2016:
<https://vimeo.com/8719597>.

Crenn, D. A Walk In The Forest. Tenplay.com. Viitattu 14.11.2016:
<https://tenplay.com.au/channel-ten/masterchef/recipes/a-walk-in-the-forest>.

DeJesus, E. 2015. Peek Inside Dominique Crenn's Beautiful 'Atelier Crenn: Metamorphosis of Taste'. Eater.com. Viitattu 14.11.2016:
<http://www.eater.com/2015/3/5/8145323/peek-inside-dominique-crenns-beautiful-metamorphosis-of-taste>.

Descartes, R. 2002. Teokset II: Mietiskelyjä ensimmäisestä filosofiasta. Suomennos Aho, Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus.

Descartes, R. 2005. Teokset IV: Sielun liikutukset. Suomennos Aho, Kaitaro, Roinila, Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus.

Dewey, J. 2010. Taide kokemuksena. Suomennos Immonen & Tuusvuori. Tampere: Niin & näin.

F&W Editors. 2014. How to Eat a Walk in the Forest. Foodandwine.com. Viitattu 14.11.2016:
<http://www.foodandwine.com/blogs/how-eat-walk-forest>.

Haatanen, K. 2013. John Dewey'n kokemusfilosofia. Yle.fi. Viitattu 16.11.2016:
<http://areena.yle.fi/1-1941650>.

Heiskanen, P. & Mankinen, S. 2004. Entsyymit. Helsingin Yliopisto. Viitattu 7.10.2016:
<http://www.helsinki.fi/kemia/opettaja/aineistot/entsyymit/luonto.html>.

Kolehmainen, R. & Koutonen, J. 2010. Onko umami uusi perusmaku? Yle.fi. Viitattu 28.11.2016:
<http://yle.fi/uutiset/3-6161404>.

- Kosslyn, S. & Miller, G.** 2014. Left Brain, Right Brain? Wrong. Psychology Today. Viitattu 16.11.2016:
<https://www.psychologytoday.com/blog/the-theory-cognitive-modes/201401/left-brain-right-brain-wrong>
- Marinetti, F.** 1921. Manifesto Of Tactilism. Manifesti luettavissa Peripheraldfocus.net-verkkosivustolla. Viitattu 7.10.2016:
http://peripheraldfocus.net/poems-told-by-touch/manifesto_of_tactilism.html.
- Nygren, J.** 2007. Makuaisti. Yle.fi. Viitattu 10.11.2016:
<http://yle.fi/aihe/artikkeli/2007/01/18/makuaisti>.
- Petterson, M.** 2015. Näin helposti valemuiston voi istuttaa, kertoo muistin huippututkija. Helsingin Sanomat. Viitattu 16.11.2016:
<http://www.hs.fi/sunnuntai/a1445572452782>.
- Pitkäranta, A.** 2009. Ihmisen kuulon ja puheen evoluutio. Duodecim. Viitattu 8.10.2016:
<http://www.terveysportti.fi/xmedia/duo/duo98314.pdf>.
- Proust, M.** 1913. Remembrance Of Things Past, Volume One: Swann's way. Project Gutenbergin julkaisema e-kirja luettavissa verkossa. Viitattu 10.11.2016:
<http://www.gutenberg.org/files/7178/7178-h/7178-h.htm>.
- Ruscica, J.** 2007. Batbox/Beatbox. Janiruscica.com. Viitattu 11.11.2016:
<http://www.janiruscica.com/work/batboxbeatbox/32>.
- Tanssiteatteri Minimi.** 2016. Minimi.fi. Viitattu 15.11.2016:
http://minimi.fi/articles/article/pikkujoulut_joissa_yhdistyy_seka_ruoka_etta_teatteri_-_kylla_kiitos/
- Valamies, H.** 2005. Musiikki soittaa tunteita. Tiede-lehti, verkkojulkaisu. Viitattu 10.11.2016:
http://www.tiede.fi/artikkeli/jutut/artikkelit/musiikki_soittaa_tunteita.
- Vehkasalo, J.** 2016. Parfymööri Max Perttula sekoitti Helsingin hajut. Helsingun uutiset. Viitattu 15.11.2016:
<http://www.helsingin uutiset.fi/artikkeli/440872-parfymoori-max-perttula-sekoitti-helsingin-hajut>.
- History of Neuroscience.** 2016. Vapaa tietosanakirja: History of Neuroscience. Wikipedia. Viitattu 14.11.2016:
https://en.wikipedia.org/wiki/History_of_neuroscience.
- Tuntoaisti.** 2016. Vapaa tietosanakirja: Tuntoaisti. Wikipedia. Viitattu 7.10.2016:
<https://fi.wikipedia.org/wiki/Tuntoaisti>.

Sonja Vainionpää

Opinnäytetyö (AMK)

Kuvataide

Valokuvaus

Kevät 2017